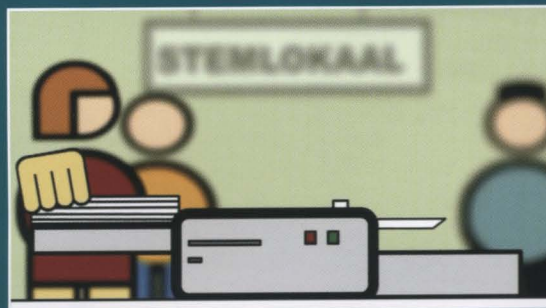
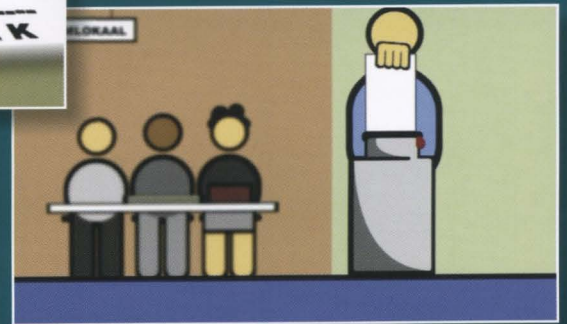
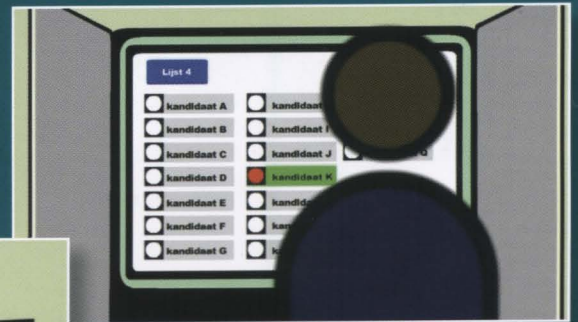

Burgerzaken & Recht

- Nieuw stemproces met elektronisch rood potlood en stembriefjesteller
- Kunnen 9.000 stemmachines naar de schroothoop?
- Kleine victorie: compleet digitale verhuizing in Alkmaar
- De *revival* van de privacy?
- Heiloo onthult schijnhuwelijk

nedap[®]

ELECTION SYSTEMS

Nedap-systemen kenmerken zich door eenvoud, controleerbaarheid, betrouwbaarheid en transparantie en zijn in overeenstemming met de kieswet, regels en bepalingen.

Nedap Election Systems
Parallelweg 2d
NL 7141 DC Groenlo
P.O. Box 105
NL 7140 AC Groenlo

T +31 544 471 111
F +31 544 462 745
E info@election-systems.eu
I www.election-systems.eu

Nedap Election Systems ontwikkelt en levert verkiezingssystemen en diensten voor Nederland en buitenlandse overheden.

Wij bieden de volgende mogelijkheden:

- Stand alone off line stemmachines voor gebruik in stembureaus
- Gescheiden draadloze communicatie van de voorlopige uitslagen
- Platform onafhankelijke on line verkiezingssystemen in combinatie met stembureau oplossingen
- On line elektronisch kiezersregister:
 - identificatie
 - registratie
 - autorisatie
- Verkiezingsmanagement systemen
- Ondersteuning bij voorbereiding, uitvoering en uitslagbepaling
- Levering van gebruiks- en verbruiksmaterialen
- Transport en opslag
- Service en onderhoud

Afhankelijk van de voorschriften die van toepassing zijn kan transparantie op de volgende wijze worden ondersteund:

- **Tijdens de ontwikkeling:**
 - Door onafhankelijke keuringsinstellingen beproefde firm- en hardware
 - Het gebruik van open source en/of platform onafhankelijke software
- **Tijdens de verkiezingen:**
 - Permanent papieren proces verbaal
 - Verificatie van de elektronische stemregistratie door middel van het afdrucken van controle stroken (VVPAT)
 - Kiezer verificatie van de juiste verwerking van de uitgebrachte stem door controle van de geregistreerde stem via het internet
 - Gedelegeerde verificatie door auditeurs

nedap[®]
ELECTION SYSTEMS

Inhoudsopgave

Ank van Vierzen praat u bij	311
Rapport van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces van diverse kanten belicht <i>Alfred Zebregs</i>	312
Kliko-bakken-democratie, <i>Jan Groenendaal over het rapport van de Commissie Korthals Altes</i>	316
Opening nieuw IND-loket in hal Rotterdams stadhuis	318
Burger kan in Alkmaar een binnenverhuizing geheel geautomatiseerd melden en laten verwerken in de GBA <i>Alfred Zebregs</i>	319
Congres <i>Reinventing Data Protection in Brussel</i> Een herbezinning op Privacy <i>Corrie Ebbers</i>	321
Twee miljoen nieuwe rijbewijzen in één jaar <i>Alfred Zebregs</i>	327
eFormulieren voor het aanvragen van gemeentelijke diensten <i>Frederiek van de Nadort & Indra Henneman</i>	328
Wat krijgt Burgerzaken met de nieuwe kindertoeslag te maken?	330
<i>Jurisprudentie</i> Weigering inschrijving buitenlands huwelijk <i>Jetta Bakker en Klaas Mosselaar</i>	331
<i>Collegae vinden</i> Reacties op de praktische voorstellen van de KafkaBrigade	333
VNG eist integratie BS en GBA <i>Arjen Kroes</i>	334
Uit het Adviesbureau	335
Agenda	335
Uit de Vereniging,	336
NAW NVVB en Colofon B&R	337

Vier plaatjes met de nieuwe gang naar de stembus (letterlijk!). Plaatje nummer vijf toont de stemmenteller, het ei van Columbus', want volgens de voorzitter van de *Adviescommissie inrichting verkiezingsproces*, Frits Korthals Altes, hebben we 'eigenlijk een telprobleem'. De plaatjes hebben een hoog 'Nijntje-gehalte', maar het door de adviescommissie bedachte

nieuwe concept straalt dan ook de kracht van de eenvoud uit. Natuurlijk moet het allemaal nog wel ingevuld, uitgewerkt en uiteindelijk gaan werken. Tegen die tijd kom je niet meer weg met een tekenfilmpje, maar kan er waarschijnlijk een mooie thriller worden gemaakt over 'zwartepieten in de polder' (werktitel). U kunt de animatie downloaden van *adviescommissieinrichtingverkiezingsproces.nl*, als die link tenminste werkt.

De presentatie van het advies was de apotheose van een woelig jaar. In krap één jaar tijd (van EénVandaag op 4 oktober 2006 tot de presentatie van het advies 27 september 2007) is een heel belangrijke activiteit van Burgerzaken in opspraak gebracht, verdacht gemaakt en vervolgens zijn de instrumenten waarmee gemeenten haar taken over het algemeen tot volle tevredenheid uitvoerden, haar uit handen geslagen. Het verkiezingsproces waarvan wij dachten dat het

Bij de voorplaat

met de massale inzet van stemmachines en stemcomputers tot het best georganiseerde en meest efficiënte van de wereld behoorde, blijkt nu toch niet zo transparant, controleerbaar, integer en geheim te zijn. Hoe dat kon gebeuren? Alle eer aan een goed georganiseerde, gedocumenteerde, effectief informerende en communicerende actiegroep! Ze legden precies op het juiste moment de vinger op de zere plek van een bij BZK 'verweesd dossier'. Het resultaat? Rond 10.000 stemmachines en stemcomputers kunnen, zoals het er nu uitziet, naar de schroothoop.

Dit hele dossier is nu al een *case* in bestuurlijk en politiek Nederland, want (zoals de actiegroep in de eigen nieuwsbrief nr. 34 schrijft) 'klaarblijkelijk kan een kleine groep burgers de overheid nog op principiële punten aanspreken en niet alleen gehoor krijgen voor klachten maar, met een beetje duwen en trekken, ook echte verandering bewerkstelligen'.

Dat we er van mogen leren! Want met de Burgerlijke Stand, biometrische reisdocumenten en een feitelijk centrale GBA, hebben we op ons werkterrein meer gevoelige dossiers die de burger recht in zijn/haar hart raken.

Veel aandacht dus voor het advies. Ook Jan Groenendaal geeft in dit nummer op de van hem bekende wijze zijn mening over onze 'kliko-bakken-democratie' en Nedap (nog altijd zijn *'brother in arms'*) presenteert monter een eigen invulling van het Korthals Altes-concept. Kansloos, schatten ingewijden in; 'schoon schip' is het devies! Ook twee korte bijdragen over 'PvdA-verkiezingen'.

De waardering van de privacy is toe aan een *revival*. Lees het verslag van Corrie Ebbers van een congres in Brussel en bekijk ook haar 'begrippenlijst'.

Verder in dit nummer aandacht voor de opening van het IND-loket in Rotterdam, een primeur (?) in Alkmaar met binnenverhuizingen en een taartje voor 2 miljoen creditcardformaat rijbewijzen. Bij het afrekenen is het in sommige gemeenten goed om je andere creditcard mee te nemen...

Het is weer even stil rond de mGBA. Net zoals het stil is over de biometrische Burgerzakenbalies waar fotograaf-ambtenaren wellicht biometrische reisdocumenten en rijbewijzen gaan afleveren. Maar goed, u hebt genoeg te doen. Als het goed is, hebt u van BPR gehoord wat u voor 26 november allemaal moet doen om 'het BSN in de lucht te krijgen'. BPR krijgt het druk, met nu ook weer de regie rond het verkiezingsproces. U had het al druk. Toch veel leesplezier.

(*alfred zebregs*)

Rapport van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces

Na een kortstondig 'rood potlood intermezzo' gaat BZK het straks helemaal anders doen!

Op 27 september jl. heeft de *Adviescommissie inrichting verkiezingsproces* haar advies uitgebracht aan de staatssecretaris van BZK, Ank Bijleveld. De commissie, stond onder voorzitterschap van Frits Korthals Altes en was door toenmalig minister Atzo Nicolaï ingesteld om het verkiezingsproces in beeld te brengen en om voorstellen te doen voor verbetering of verandering van de inrichting van dit proces. De kern van het advies is dat het verkiezingsproces in Nederland aan een aantal waarborgen moet voldoen, te weten: transparantie, controleerbaarheid, integriteit, kiesgerechtigdheid, stemvrijheid, stemgeheim, uniciteit en toegankelijkheid. Alleen in een stemlokaal kan, ook in de toekomst, aan al deze waarborgen worden voldaan. Vooralsnog, zo liet Korthals Altes weten, is stemmen via het internet 'onvoldoende transparant en controleerbaar en is ook het stemgeheim niet gewaarborgd en is het ronselen van stemmen niet tegen te gaan; dus ik zeg "nu niet, maar niet nooit". Stemmen bij volmacht moet blijven bestaan', maar de kans op misbruik moet worden verkleind. Daarom zal naast het verplichte identiteitsbewijs van de kiezer ook een kopie van een geldig identiteitsbewijs van de volmachtgever moeten worden getoond. Bij BZK i.c. het Agentschap BPR moet een aantal landelijke regietaken worden belegd.

ALFRED ZEBREGS

De Commissie heeft de verschillende vormen van stemmen (op papier, elektronisch, per telefoon, brief of internet) onderzocht en aan de waarborgen getoetst. Conclusie: stemmen in een stemlokaal moet de hoofdvorm van stemmen in Nederland zijn. Daar, onder toezicht van een stembureau, zijn stemgeheim en stemvrijheid het best gewaarborgd. Elektronische opslag van de uitgebrachte stemmen stuit uit het oogpunt van transparantie en controleerbaarheid op bezwaren.

Exit dus voor de huidige stembureaus en stemcomputers.

De afgelopen maanden is er veel geschreven en gesproken over de controle van de elektronische opslag via het *paper trail*. Een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie, maar het blijkt in het buitenland herhaaldelijk op praktische bezwaren te zijn gestuit. Want welke uitslag is bindend als elektronische opslag en *paper trail* verschillende uitkomsten geven? Die oplossing heeft daarom niet de voorkeur. Stemmen met papieren stembiljetten en het rode potlood is volgens de commissie wel betrouwbaar, maar het tellen van de stemmen is foutgevoelig en tijdrovend gebleken.

Staatssecretaris Ank Bijleveld en Frits Korthals Altes, voorzitter van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces in een onderonsje. De avond daarvoor had hij als ereid van de VVD nog een eerste poging in Den Haag gedaan om stemmentrekker Rita Verdonk voor zijn partij te behouden

STEMMACHINE WORDT STEMPRINTER +STEMBUS +STEMMENTELLER

Er is daarom door de commissie, waarin onder andere de voorzitter van de NVVB, Cees Meesters, zitting had alsmede Bart Jacobs, hoogleraar computerbeveiliging aan de Radboud Universiteit te Nijmegen en aan de Technische Universiteit van Eindhoven. Hij formuleerde enkele jaren geleden op een NVVB-congres voor het eerst kritiek op de stembureaus van Nedap/Groenendaal. Naar verluidt heeft Jacobs een grote rol gespeeld bij het bedenken van een compleet nieuw concept waarmee de commissie ook via een animatie (*zie de site adviescommissieinrichtingverkiezingsproces.nl*) naar buiten is getreden. Nieuw ook in de wereld. Bart Jacobs was het 'in deze vorm nog nergens ter wereld tegengekomen'. Nederland toch weer gidsland dus!

'Eigenlijk is er een telprobleem', zo zei Korthals Altes. Vandaar de aanbeveling: De papieren stemmen moeten elektronisch gescand en geteld worden. Dat kan door *optical character recognition* (OCR). Lastig met onze grote uitvouwbare stembiljetten. Daarom is bedacht dat de kiezer op een beeldscherm dat vergelijkbaar is met de beeldschermen van tot nog toe gebruikte stembureaus, zijn of haar keuze bepaalt. Maar anders dan bij stembureaus wordt die keuze niet opgeslagen, maar op papier afgedrukt. Die afdruk is de *stemprint*.

De stembureau of stemcomputer wordt een *stemprinter!*

De kiezer deponereert de door de *stemprinter* gedrukte *stemprint*, na die te hebben gecontroleerd, in een stembus; zo'n nostalgische oude of zo'n prachtige klikbak! Dan is er gestemd! Na sluiting van de stemming, worden alle *stemprints* door een elektronische *stemmenteller* geteld. Het resultaat per stembureau zal naar schatting na 15 tot 30 minuten bekend zijn en door de *stemmenteller* op een telstrook worden geprint. De rest is bekend terrein. Korthals Altes noemde de stemprinter 'een flexibel high-techpotlood'.

Eigenlijk is dit het verhaal. Natuurlijk doet de commissie ook nog aanbevelingen over het stemmen door chronisch zieken en gehandicapten, over briefstemmen, internetstemmen, stemmen in een willekeurig stemlokaal (voorlopig nog alleen in de eigen gemeente; plaatsonafhankelijk stemmen moet nog even wachten tot we gewend zijn aan de nieuwe manier van stemmen...), invoering stempas en identificatieplicht, de taken en

Reactie NVVB

Binnen de NVVB wordt bij het afsluiten van dit nummer van B&R nog een reactie/standpuntbepaling op/over het advies van de Commissie Korthals Altes voorbereid, zo laat vice-voorzitter Simon Rijdsdijk weten. Uiteraard is hierbij de NVVB-adviescommissie Kiesrecht betrokken. Op 31 oktober a.s. is er ook een 'bestuurlijk overleg' gepland van de VNG en de NVVB met staatssecretaris Ank Bijleveld. Daar zal de NVVB een eerste reactie op het advies geven, maar vooral ook willen vernemen hoe het kabinet verder met de voorstellen van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces denkt om te gaan. Overigens ligt het in de rede dat de NVVB zich kan vinden in een voorstel van de Commissie Korthals Altes om bijvoorbeeld de identificatieplicht in te voeren in het stemlokaal, maar er zal nog een behoorlijk 'robbertje gevochten' moeten worden over de financiële consequenties van even 'terug naar het rode potlood' en straks nieuwe stemconfiguraties volgens het 'concept Korthals Altes'. In het novembernummer dus méér! Houdt ook de NVVB-nieuwsbrief in de gaten!

verantwoordelijkheden in het verkiezingsproces en de financiële consequenties. Want als de huidige stemmachines naar de schroothoop kunnen dan betekent dat een desinvestering van tientallen miljoenen euro voor de gemeenten. De nieuwe ontwikkelde stemconfiguratie zou voor 9000 locaties 60,9 miljoen euro gaan kosten, maar er zijn nog forse stelposten. Zo is onbekend of en hoe de stemprinter beveiligd moet worden tegen 'afluisteren', een *hot item* gedurende alle toestanden en rechtszaken het afgelopen jaar.

Wie meer wil lezen: het hele rapport telt 112 pagina's en er zijn 400 pagina's bijlagen!

REACTIE STAATSSECRETARIS

Het verhaal over het stemproces is in een eerste reactie door staatssecretaris Ank Bijleveld omarmd. Natuurlijk hield ze wat slagen om de arm vanwege overleg in het kabinet en met bijvoorbeeld de VNG en de NVVB en ook krijgt ze nog advies van de Kiesraad, maar ze was duidelijk: 'de huidige generatie stemcomputers voldoet niet aan de waarborgen van het verkiezingsproces zoals de commissie die omschrijft'. Ze wenste de 'Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines' dan ook niet verder aan te passen, want er moeten gewoon 'nieuwe stemmachines ontwikkeld worden'. Concreet betekent dit dat er 'bij verkiezingen op korte termijn niet met de huidige stemmachines kan worden gestemd. In ieder geval niet bij de verkiezingen in 2009 voor het Europees Parlement. We moeten er ernstig rekening houden dat we dan met het rode potlood stemmen'.

Wat er na een kortstondig (?) nostalgisch terugkeren naar het rode-potlood-tijdperk, komt, blijft nog even gissen. Maar 'stemmen in het stemlokaal, papieren bewijs uit een stemprinter en om snel te tellen en fouten te voorkomen een elektronische stemmenteller; dat kan ik op zich goed volgen', zo zei de staatssecretaris. Identificatieplicht in het stemlokaal en 'stemmen in een willekeurig stemlokaal', het zal er wel komen.

Voor de korte termijn werd duidelijk, na het voor de zekerheid nog maar eens nagevraagd te hebben bij Ank Bijleveld: voorlopig rood potlood, werken aan nieuwe specificaties voor het nieuwe stemproces en de nieuwe stemconfiguratie, eventueel aanbesteden en dan... de eerste verkiezingen volgens het

nieuwe concept. De staatssecretaris ziet niets in het aanpassen van de huidige generatie stemmachines. Logisch, want de charme van dit advies van de commissie is nu juist dat er in één keer schoon schip wordt gemaakt, BZK de kans krijgt de méér dan afstandelijke, zo niet ongeïnteresseerde houding van de laatste jaren goed te maken en gewoon helemaal opnieuw te beginnen. BZK moet de productspecificaties gaan bepalen en beoordelen of de markt daaraan voldoet. BZK moet ook verantwoordelijk gaan nemen voor het beheer, het onderhoud en de beveiliging van de elektronische hulpmiddelen ('een hechte afstemming met de gemeenten is hierbij wel vereist aangezien de gemeenten verantwoordelijk zijn voor de lokale organisatie van de verkiezingen'; p. 84 advies). De commissie vindt ook dat er een 'vorm van toezicht moet komen op de voorbereiding van de verkiezing'.

Kortom, zoals een hoge departementsambtenaar tijdens de presentatie van het advies al verzuchtte 'er is nog een hoop werk te doen'. En het gaat heel veel tijd en geld kosten, voeg ik dan maar toe. Niet alleen de onderhandelingsmessen kunnen worden geslepen, begint u ook maar vast aan de potloodpunten! (az)

Info: op de site adviescommissieinrichtingverkiezingsproces.nl zijn alle relevante stukken te vinden + de animatie. Ook op de site wijvertrouwenstemcomputersniet.nl kunt u alles vinden. Daar wordt al weer heel kritisch gekeken naar mogelijke vervolgstappen. Lees bijvoorbeeld het stukje 'printerprobleem' in nieuwsbrief 35 van de actiegroep!

Reactie van de Kiesraad op advies

De Kiesraad heeft op verzoek van Ank Bijleveld een eerste reactie uitgebracht (brief d.d. 15 oktober 2007; zie website kiesraad.nl). Na het kabinetstandpunt zal de Kiesraad meer *en detail* op het advies ingaan. Nu beperkt men zich in 12 pagina's tot enkele punten. Over het algemeen kan de Kiesraad zich vinden in het advies. Extra aandacht wordt gevraagd voor 'de complexiteit van de laatste fase van het verkiezingsproces, te weten de vaststelling van de uitslag'. Ook een aantal uitvoeringstechnische aspecten van de voorstellen, heeft de bijzondere belangstelling van de Kiesraad. Zo gaat de commissie wat makkelijk heen om het stralingsprobleem dat ook bij de stemprinter zou kunnen optreden. Ook het scannen van de biljetten met de stemmenteller kent, zo is in het Verenigd koninkrijk gebleken, 'haken en ogen'.

Ten slotte dwingt het rapport van de commissie Korthals Altes, zo meent de Kiesraad, tot een nadere bezinning op de vraag welke taken onder ministeriële verantwoordelijkheid dienen te worden gebracht en welke in onafhankelijkheid dienen te worden uitgevoerd.

In ieder geval deelt de Kiesraad de visie van de commissie dat 'de markt bij de inrichting van het verkiezingsproces geen bepalende rol dient te hebben'. Ja, de Kiesraad heeft haar lesje geleerd!

Ook vindt de Kiesraad dat de bestaande wet- en regelgeving de minister van BZK onvoldoende instrumenten biedt om –met name in de voorbereidende fase- naar behoren inhoud te geven aan zijn ketenverantwoordelijkheid voor het verkiezingsproces'. De Kiesraad onderschrijft dan ook de wenselijkheid van een 'sterkere regierol van de minister'. Maar sommige taken in het verkiezingsproces moeten juist 'in onafhankelijkheid' kunnen worden verricht. Daar zal het laatste woord nog niet over gesproken zijn, denk ik dan: sterkere regierol, ketenverantwoordelijkheid en onafhankelijke *checks and balances* in het verkiezingsproces: daar komt 'stammenstrijd' van! (az)

Nedap reageert laconiek en enthousiast op advies

In ieder geval voorlopig wordt er met het rode potlood gestemd. Volgens Frits Korthals Altes waren de stemmachines van Nedap en de stemcomputers van SDU al na het verschijnen van het rapport van de Commissie Hermans 'waardeloos' geworden. Daarover kun je strijden, maar dat heeft geen zin: feit is dat in ieder geval na de uitspraken van staatssecretaris Ank Bijleveld de stemmachines niet meer gebruikt kunnen en mogen worden. Of dat straks, in een aangepaste of omgebouwde vorm, wel weer mag, is de vraag. Dat is in ieder geval afhankelijk van het kabinetsstandpunt over het advies en van de bereidheid van het kabinet om óf de gemeentelijke investeringen in stemmachines voorgoed 'waardeloos' te maken óf om toch (tijdelijk) te investeren in aanpassing van de bestaande machines. In het laatste geval loopt het kabinet wel het gevaar dat de actiegroep Wij vertrouwen stemcomputers niet iedere aanpassing zal aangrijpen om de betrouwbaarheid, veiligheid en transparantie van de huidige machines steeds weer ter discussie te stellen en iedere keer weer zal proberen om voor de rechter haar gelijk te halen. Geen prettig en ieder geval onzeker vooruitzicht. Dan maar liever 'something completely new'?

'OVERWINNING ELEKTRONISCH STEMMEN'

Zo luidt de kop op de website van Nedap. Zo kun je het ook bekijken.

In ieder geval blijken beide opties voor Nedap (aanpassen bestaande machines of iets compleet nieuws) aantrekkelijk. 'Wij kunnen ons ook vinden in het door de commissie voorgestelde alternatief. De kern van het advies houdt onder meer een fundamentele verandering in op het punt van transparantie en controleerbaarheid'. Na een beschrijving van het door de adviescommissie gewenste verloop van het stemproces, concludeert Nedap opgelucht: 'het rode potlood blijft buiten zicht'.

Voor Nedap is het aanbevolen concept 'een reëel alternatief. Nedap heeft dit al grotendeels beschikbaar'. Op het NVVB-congres heeft Nedap al een stemmachine met printer laten zien. Die moet wat aangepast en dan komt daar nu nog een stemmenteller bij. Die heeft Nedap als echte machinebouwer natuurlijk ook in de aanbieding. Volgens Matthijs Schippers, marktgroepleider van *Nedap Elections Systems* in Groenlo, is 'op korte termijn met relatief geringe investeringen, heel eenvoudig, het door de Commissie Korthals Altes voorgestelde concept te realiseren. Alles is er al: de stemmachine (die dan niet meer telt, maar een printertje als het ware aanstuurt), de software, de printer en de stemmenteller'.

Ook in 2009 zal het rode potlood wat Nedap betreft niet gebruikt hoeven te worden. Matthijs Schippers merkt over het 'enthousiasme' voor dat rode potlood nog op: 'alle twijfelachtige verkiezingen in twijfelachtige landen worden met het rode potlood gehouden'. Bovendien zijn er volgens hem 'technisch en financieel geen redenen' om het bestaande machinepark *niet* aan te passen. Als belastingbetaler zou Schippers het wel weten: die door de adviescommissie geschatte 61 miljoen euro hoeven niet allemaal gebruikt te worden. Als commercieel bedrijf zegt Nedap natuurlijk dat zo'n bedrag 'niet te versmaden' is.

Hij volgt met deze uitspraak zijn *chief executive officer* Anton Westendorp. Die liet in de Financiële Telegraaf optekenen dat hij niet rouwig is over de ontstane situatie: 'Nederland stond vol met stemmachines, maar nu ligt de markt weer voor ons open. Eigenlijk moeten we de commissie Korthals Altes bedanken. (...) Technisch gezien is Nedap er klaar voor om deze nieuwe machines op zeer korte termijn te ontwikkelen'.

In hetzelfde artikel zegt een aandelenanalist: 'Ik zie twee gunstige opties: de ontwikkeling van een heel nieuw systeem of een aanpassing van de huidige stemcomputer'.

De laatste optie kan Nedap nu al laten zien. Op de site (en straks ook op bijvoorbeeld het NVVB-minicongres in Assen) laat Nedap een filmpje zien met het proces volgens het concept van de adviescommissie. Uit dit filmpje hier wat *screenshots*: stemmen met de vertrouwde stemmachine, het printtje en de stemmenteller! Tel uit je winst! Voor de meest recente beurskoers van Nedap: zie teletekst pagina 521/5. (*alfred zebregs*)

Burgemeester Polderman

What's in a name? Op de nog altijd onvolprezen site *wijvertrouwenstemcomputersniet.nl* trof ik ook een linkje aan naar de weblog van VVD-burgemeester Polderman van Tytsjerksteradiel (31.500 inwoners). De *highlights*: 'Het voornemen van de staatssecretaris om alle stemmachines te verbieden is een maatregel om een probleem op te lossen dat er niet is. Met de terugkeer van het rode potlood zet u de klok 25 jaar terug. Nederland op zijn smalst. Fraude in welke vorm dan ook, is nooit aangetoond. Het beperkte aantal machines dat een risico zou kunnen vormen, wordt vervangen. En dan nú de draconische maatregel van een algemeen verbod van alle stemmachines om een probleem op te lossen dat er niet is.' Het risico van fraude moet volgens de staatssecretaris door een verbod voor 100% uitgesloten zijn. Volgens Polderman is de mogelijkheid dat er met het handmatig tellen van stemmen iets 'mis' gaat reëler dan de theoretische mogelijkheid dat het stemmen via stemmachines niet 100% geheim is.

De zinsnede 'maatregel om een probleem op te lossen dat er niet is' herinnerde me aan het hoofdredactionele commentaar in *NRC Handelsblad* van 28 september jl. Na een oproep aan de Tweede Kamer om nu ook zelf in actie te komen en een onderzoek te starten naar de bevindingen van de commissies Hermans en Korthals Altes, moet, volgens *het NRC*, de Tweede Kamer vaststellen wie verantwoordelijk is voor de gemaakte fouten en welke consequenties daaraan moeten worden verbonden. Goed, dat zal dan wel of niet gebeuren, denk ik dan.

Interessanter is de opmerking dat wordt voorgesteld om "een andere wijze van mechanisering van het stemproces in te voeren. Daar komt een computer aan te pas die een ponskaart produceert, een stembus en een telmachine. Dit lijkt strek op een modernisering terug naar de eeuw van Jules Verne. De vraag die zich, zoals wel vaker, laat stellen, is: *voor welk probleem is dit een oplossing?* Het kiesproces blijft bij uitstek een kwestie van vertrouwen. Burgers moeten er na het uitbrengen van hun stem op kunnen rekenen dat deze ook daadwerkelijk meetelt en dat er niet mee wordt gesjoemeld. Het lijkt erop dat de Commissie Korthals Altes ervan uit gaat dat het vertrouwen van de burger toeneemt door mechanisatie van het proces. Dat is echter zeer de vraag. Al te vaak zijn automatiseringsprojecten van de overheid uitgelopen op een deceptie (...) Burgers kunnen hun vertrouwen beter stellen in andere mensen. En in potloden." Me dunkt dat burgemeester Polderman deze door het NRC aangedragen simpele oplossing niet als de zijne beschouwt. (az)

Wat vindt 'Wij vertrouwen stemcomputers niet'?

Rop Gongrijp en zijn medeactievoerders zijn duidelijk wel in hun nopjes met 'de simpele oplossing' van het rode potlood. In hun nieuwsbrief nummer 34, verschenen na de presentatie van het advies van de Commissie Korthals Altes, staat: 'In 2009 stemmen we met potlood en papier. De staatssecretaris heeft daadkracht getoond en heeft, ondersteund door het rapport van de Commissie Inrichting Verkiezingsproces, gedaan wat nodig was: met een schone lei beginnen en daarna gaan werken aan een nieuwe generatie stemapparatuur. (...) Hoewel ons hoofddoel bereikt lijkt, zal de stichting *Wij vertrouwen stemcomputers niet* voorlopig blijven bestaan en ook onze nieuwsbrieven zult u blijven ontvangen. Ontwerp en aanbesteding van het nieuwe stelsysteem moeten immers kritisch gevolgd worden en we moeten ervoor waken dat we niet ineens via een achterdeurtje alsnog via internet gaan stemmen. Dat gezegd hebbende zijn we niet langer op het oorlogspad, we denken nu meer mee dan tegen. Zoals altijd geldt ook voor de toekomst van het stelsysteem: *The devil is in the details*. Maar overheid en wij zijn het nu in ieder geval op de hoofdlijnen eens, en dat mag na onze luidkeelse protesten ook wel eens vermeld worden'. In nieuwsbrieven 35 en 36 is dat 'kritisch volgen' al weer merkbaar. Blijft u ze lezen, want tussen de vele verstandige regels door, meen ik toch ook op te maken dat de actiegroep eigenlijk gewoon het rode potlood de beste oplossing vindt voor alle problemen met betrouwbaarheid en transparantie.

En misschien is dat qua prijs-prestatie ook nog wel het best verdedigbaar. Want niemand zit straks natuurlijk te wachten op het moeras waarin de overheid ten onder kan gaan als er technische specificaties voor een compleet nieuw systeemcomplex van stemcomputers, stembussen en stemmentel machines, vastgesteld moeten worden alsmede de daarop volgende aanbesteding! En dat de kosten hoger zullen zijn dan de door de Commissie Korthals Altes becijferde 60,9 miljoen euro, begrijpt iedereen. Nu de 'simpele' oplossing van burgemeester Polderman politiek gewoonweg een 'gepasseerd station' is, lijkt de simpele oplossing van *NRC Handelsblad* de beste kansen te maken; zeker voor de verkiezingen van 2009, 2010 en misschien ook wel 2011... Kijk alvast eens om u heen naar een goede lokale timmerman. Of gaat BPR die stemhokjes leveren? Tegelijk met een mooie nieuwe biometrische balie en dat mooie nieuwe GBA-pakket? (az)

Kliko-bakken-democratie

Jan Groenendaal, directeur van Groenendaal Verkiezingsuitslagen BV, heeft zo zijn gedachten over het rapport van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces.

“Hertellingen zijn het zout in de pap van verkiezingen” zei de ex-vice-premier van de UK, John Prescott.

Hij heeft gemakkelijk praten in een kiesstelsel van *‘first passed the post’*.

Of Nederlandse kiezers, die verward zijn met flitsende TV-uitzendingen en om 23.00 uur al het lijsttrekkersdebat, hier op zitten te wachten? Gemeenteambtenaren en stembureauleden zeker niet.

“Verkiezingen mogen best wat kosten” zei de vaste kamercommissie van BZK. “Dat zal ik noteren” zei de staatssecretaris en dat deed de naast haar zittende secretaris van de commissie-Korthals Altes ook. Zij wordt op p.14 van het adviesrapport omstandig bedankt wordt “voor veel waardevolle op kennis en ervaring gebaseerde informatie”). Welnu, de belastingbetaler zal het weten.

Het was natuurlijk een meesterzet. Neem de voorzitter van de NVVB op in de adviescommissie en een grote groep belanghebbenden is meteen monddood.

Gemeentelijke autonomie? Wacht maar tot de projectorganisatie bij BPR (voorlopig 3 jaar 6 Fte en daarna groeien, onder leiding van wie ook weer?) aan de slag gaat. U zult nog met weemoed aan ons “obscure piepkleine bedrijfje” terugdenken.

Er is natuurlijk niets mis mee, dat er na een pioniersfase een consolidatiefase volgt, waarbij principiële uitgangspunten ge(her)formuleerd en herijkt worden. Als zodanig is hoofdstuk 2 van het rapport best waardevol. Met de meeste aanbevelingen is het eenvoudig eens te zijn. De rest had wat mij betreft niet geschreven hoeven worden.

De commissie somt het bekende rijtje van waarborgen op en stelt daarna, bijna in één adem, *dat geen enkele vorm van stemmen absoluut aan alle waarborgen voldoet. Het gaat uiteindelijk om het vinden van een balans tussen de waarborgen. Daarbij spelen uitvoerbaarheid en de kosten een rol, alsmede de flexibiliteit...om te kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen.*

Het is nu precies in dit dilemma dat de introductie van stemmachines heeft plaatsgehad.

Daarna slaat in het rapport politiek opportunisme toe. Het criterium *toegankelijkheid* gaat het zwaarst wegen bij bijzondere groepen kiezers, dus toch wél internet, wél briefstemmen, etc. Ja, de opkomst gaat nog steeds boven principes. Over het experiment internetstemmen wordt op p.35 opgemerkt: ‘Alleen de kosten zijn bekend. Die lopen in de miljoenen’.

Van de 700.000 Nederlanders in het buitenland maakt minder dan 4% gebruik van deze mogelijkheid. Maar gewoon doorgaan, hoor!

Het rapport boet onmiddellijk aan waarde in als men de verleiding niet kan weerstaan behoorlijk gedetailleerd een alternatief systeem voor stemmen op het stembureau te schilderen. (Stemmenprinter en stemmenteller) Pure technologie en nauwelijks inzicht in logistieke en organisatorische consequenties.

Op dat moment was het goed geweest als men zich eens verdiept had in de kritische succesfactor van het huidige systeem (eenvoud van handeling: dat wil zeggen weglaten in plaats van toevoegen).

Ik beperk me hier tot slechts een paar aanduidingen van punten waarop het (bijvoorbeeld in België) stuk loopt:

- technische kennis op het stembureau (i.c. het ontbreken daarvan);
- doorlooptijd per kiezer, waardoor meerdere stempunten nodig zijn. Dit maakt de kostenschattning van 60 miljoen op p.98 volstrekt ongeloofwaardig. Maak er maar rustig 200 miljoen van (nog zonder stralingsbeveiliging). Hoogst merkwaardig overigens dat men geen enkele aanduiding meent te kunnen geven van de kosten van softwareontwikkeling. Er was toch kennis en ervaring?; en
- technische en technologische veroudering. Denk niet dat dit soort apparatuur voor 20 jaar gemaakt wordt.

En dan is er nog het breed uitgewerkte stokpaardje van de secretaris van de commissie: Stemmen in een willekeurig stembureau buiten de eigen kieskring. Uiteraard compleet met centraal distributiepunt en verdere infrastructuur (voor één dag). Volstekte nonsens. Met een kanon op een mus schieten is een te zwakke vergelijking. Gelukkig ziet de hele commissie deze gegarandeerde chaos ook niet echt zitten.

Teleurstellend is verder dat het verkiezingsproces vernauwd is tot de stemuitbrenging. Maar er is wel meer aan herziening toe, zoals bijvoorbeeld rol en functie van hoofdstembureaus. Niets daarover.

Ach, uit het rapport vloeit niet eens zoveel bloed. Het is vooral de overijde reactie van de staatssecretaris die weer de media-aandacht trok. Het intrekken van haar toezegging een overgangsregeling op te stellen, maakte het de rechter wel erg gemakkelijk om de goedkeuring van de stemmachines voor inzet bij het referendum in Utrecht af te keuren. Terug naar het rode potlood getuigt mijn inziens niet van moed en daadkracht maar meer van lafhartig kiezen voor de weg van de minste weerstand. Het echte probleem wordt op het bordje van de gemeenten gelegd.

In het NOS-journaal werd zonder blikken of blozen gesteld: “omdat de huidige stemmachines niet deugen”. Leuk bericht voor vrijwel alle politieke ambtsdragers in Nederland: “U zit op het pluche dank zij een ondeugdelijk systeem”.

Bij de opvatting dat herintroductie van papier de ‘problemen’ oplost, denk ik steeds: is men de *‘hanging chads’* in Florida dan al weer vergeten? Penponskaarten zijn volgens mij vele malen zekerder dan inkjetprintjes, en hoe zat het daarin Florida ook al weer met transparantie en controleerbaarheid?

Bij de (vele) mensen die ik spreek (maar die zullen mij wel allemaal naar de mond praten) ontmoet ik geen enkel begrip voor de beslissing van de staatssecretaris. Er is kennelijk in de politiek geen ruimte meer voor het gezond verstand.

Zelfs hacker G. geeft toe dat er geen enkele aanleiding was om te veronderstellen dat er ook maar in de verste verte sprake was van fraude of zelfs maar pogingen daartoe. Maar tja, het was ook niet geheel uit te sluiten. Ook hij geeft toe verrast te zijn over de overtrokken aandacht voor het stralingsprobleem, maar de commissie komt nu met big-brother-verhalen over streng geheime NAVO-normen die niemand mag kennen maar waarvan wel voldaan moet worden. Leve de transparantie.

Overigens ben ik nog steeds van mening dat het met de transparantie van het verkiezingsproces en de controleerbaarheid van de stemmachines wel losloopt. (jan groenendaal)

REFERENDA IN UTRECHT EN RENSWOUDE!

Het was voor Burgerzaken Utrecht eigenlijk al wel eerder duidelijk, maar na de eerste reactie van staatssecretaris Ank Bijleveld op 27 september jl. op het advies van de Commissie Korthals Altes, was er geen twijfel meer mogelijk: de stemmachines zouden in Utrecht niet meer voor het op 10 oktober te houden burgemeestersreferendum gebruikt kunnen worden. Daar zou een voor Utrecht positieve uitspraak van de voorzieningenrechter op 1 oktober 2007 ook niets meer aan kunnen veranderen. Overigens stelde de rechter de actiegroep *Wij vertrouwen stemcomputers niet* in het gelijk en oordeelde dat 'het besluit tot goedkeuring van drie typen stemmachines is genomen in strijd met de wet'. (Rechtbank Amsterdam, sector bestuursrecht; zaaknummer: AWB 07/2268 en 07/2340). Daar had Utrecht allemaal niet op gewacht. De voorbereidingen waren al getroffen om binnen twee weken te kunnen omschakelen op stemmen op papier in stemhokjes en met rode potloden.

In het oktobernummer van *ProVisie*, een uitgave van Procura B.V., wordt verhaald over de snelheid waarmee binnen vijf dagen (inclusief weekend) onder andere de *Leidraad voor het stembureau* is aangepast én er 230.000 stembiljetten zijn gedrukt. Dat er daarvan bij een opkomstpercentage van 9,36% maar 21.669 zijn gebruikt, is een ander verhaal. Aleid Wolfson was met zijn 13.014 stemmen zichtbaar in zijn nopjes: hij had wel 72,59% van de stemmen vergaard; zo iets noem je een *landslide victory*, toch? Maar goed, hij is dan ook een politicus vanonder de Haagse kaasstolp.

Hoe anders ging het in Renswoude (4370 inwoners) aan de rand van de provincie Utrecht. Daar is op woensdag 26 september jl. gewoon in een referendum (over het al dan niet zelfstandig blijven van deze gemeente) met stemmachines gestemd. Niemand heeft dat opgemerkt. Behalve het hier al eerder genoemde *ProVisie*. Overigens, ook de inwoners van Renswoude wisten ervan: de opkomst was bijna 84% en ruim 98% wilde zelfstandig blijven. *ProVisie* merkt daarover op: 'Onze neuzen bloeden, zal men daar gedacht hebben. Geen haan, geen pers, geen Korthals Altes die kraaide naar de legaliteit van de uitslag'.

EEN ANDERE PVD A-VERKIEZING

Wat eerder dan de referendumfarce tussen twee PvdA-kandidaten in Utrecht had de PvdA zelf een verkiezing voor een nieuwe voorzitter georganiseerd. Jan Pronk zou de door sommigen gewenste, maar door heel veel anderen gevreesde winnaar zijn. Het liep anders. De uitslag in Amsterdam liet lang op zich wachten en dat had onder andere te maken met het gehanteerde verkiezingssysteem.

Van de 7 kandidaten had Jan Pronk na de eerste telronde 10292 stemmen en Lilianne Ploumen 9645. Maar Pronk had slechts 39% van alle uitgebrachte stemmen. Pas na nog eens 5 telrondes van herverdeling van stemmen die op de andere 5 kandidaten waren uitgebracht, had Ploumen 14.273 stemmen (54,1%) en Pronk 12.087 stemmen.

Een interessant stem- en telsysteem. We hebben van Pieter Paul Slikker, medewerker van het partijbestuur van de PvdA een uitleg gekregen. Geïnteresseerden kunnen de 3 kantjes A4 bij mij opvragen via mijn mailadres (zie colofon). Hier nu de grote lijnen zoals aangedragen door Slikker.

Er is gestemd volgens het zogenaamde 'Alternative Vote system' (AV). Dit kiessysteem dat zeer gangbaar is in Australië, zorgt ervoor dat de meest breed gedragen kandidaat gekozen wordt. Het is een goed en democratisch systeem wat echter enigszins afwijkt van de gangbare systemen. De PvdA hanteert dit kiesstelsel sinds de invoering van de ledenraadplegingen in 2002. Ook lokale PvdA-lijsttrekkers (in ongeveer 50 steden) en de nationale PvdA lijsttrekkers voor de TK, EK en PS zijn op deze wijze door de leden gekozen.

Hoe werkt het?

- Een lid stemt niet alleen op zijn of haar favoriete kandidaat, maar rangschikt **alle** kandidaten op volgorde van voorkeur: 1,2,3,4,5,6,7. De kandidaat die men het liefst verkozen wilt zien geeft men een 1, etc.
- Bij de eerste telling van de stemmen wordt er alleen naar de eerste stem gekeken. Als er een kandidaat meer dan de helft van de stemmen heeft (50%+1) is deze verkozen. In dat geval doet het er niet toe wie de 2^e, etc. voorkeur genoot.
- Als bij de eerste telling geen enkele kandidaat een absolute meerderheid heeft behaald, valt de kandidaat met de minste '1^e keus' stemmen af. Vervolgens worden de stemmen van de mensen die op deze kandidaat hadden gestemd over de andere kandidaten verdeeld op basis van de 2^e voorkeur. (*dat was in het geval van de PvdA-voorzittersverkiezing Solomon Tesfaye die 203 1e stemmen had vergaard; 54 daarvan gingen naar Ploumen en 43 naar Pronk; az*).
- Indien nu nog steeds geen kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen heeft behaald wordt dit proces herhaald. (*Dan blijkt dat van de her te verdelen stemmen Ploumen er in iedere ronde méér krijgt dan Pronk; zelfs minder bekende kandidaten scoren daarbij systematisch hoger dan Pronk; az*)

Dit systeem zorgt ervoor dat de uiteindelijk gekozen kandidaat brede steun geniet onder de partijleden (*dat is dus ook overduidelijk gebleken; je was vóór Pronk of behoorlijk tegen!*'az)

De wijze waarop we (de PvdA) deze verkiezing organiseren voorkomt dat de winnaar slechts mag rekenen op een heel klein mandaat. Indien er een kandidaat gekozen zou worden op basis van de meeste 1^e voorkeursstemmen zou er bijvoorbeeld een kandidaat verkozen kunnen worden die slechts 25% van de stemmen heeft gekregen, terwijl bijvoorbeeld de kandidaat met 20% van de stemmen meer de voorkeur genoot over de *gehele breedte* van de partij. Natuurlijk kunnen we ons voorstellen dat iedereen die gekozen heeft op de kandidaat die de eerste ronde de meeste stemmen heeft gehaald het zeer jammer vindt dat deze kandidaat uiteindelijk niet de definitieve verkiezingen wint. Maar deze kandidaat heeft in dit specifieke geval minder draagvlak en behaald dan ook niet de meerderheid van de stemmen. Tot zover Pieter Paul Slikker.

Overigens is er bij de PvdA via post, telefoon, sms en internet gestemd. Niemand maakt zich daarbij druk over geldigheid of betrouwbaarheid van de verkiezing. Of is de voorzitter van de PvdA niet zo belangrijk?

Dat doet me denken aan waterschapsverkiezingen, die lijken ook minder belangrijk, want waar internet niet mag worden gebruikt (om goede redenen overigens!) voor TK-, PS-, GR- en EP-verkiezingen mogen hoofdingelanden wel op die manier gekozen worden. (*az*)